

לעשות רצונך

הלכות מצויות

wa052052@gmail.com

הלכות יום טוב

כל מלאכה שאסורה בשבת אסורה ביום טוב, חוץ מכמה דברים שהותרו לצורך אכילת נפש, ככתוב: אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם.

בישול – מותר לבשל לצורך יום טוב, ומכל מקום דברים שאינם מפיגי טעם כלל אם יבשלם מערב יום טוב, כגון מרק פירות (קומפוט), יש לבשלם מערב יום טוב. וכן לכבוש מלפפונים בחומץ, יש להכינו מערב יו"ט, ואם שכח יש לעשותו על ידי שינוי. ומכל מקום מים אע"פ שאין מפיגי טעם, אין צורך לבשל מערב יום טוב, ויש בזה כמה טעמים, או בגלל בזבז החשמל או בגלל שמתמעטים המים וכדומה.

בישול, שאינו ראוי לעצמו בו ביום – אין לבשל ביום טוב אלא כשדעתו לאכול ממנו בו ביום, אבל אסור לבשל ביום טוב לצורך הלילה, גם כששני הימים יום טוב. ויש לעיין אם מותר לבשל לצורך אחרים כשהוא עצמו אינו אוכל מאכל זה ביום טוב מחמת אסור או חומרא, הבן איש חי (א"צ, מ"א) ס"ל שמי שאכל בשר ביום טוב, ולא נשאר שם שעות עד מוצאי החג אסור לו לבשל חלב לאחרים, כיון שלעצמו אינו ראוי וכפי שכתב הרמ"א (תקכ"ז סעיף כ') שמי שמתענה ביום טוב אסור לו לבשל לצורך אחרים, והחזו"א (א"ח מ"ט ט"ז) כתב לגבי מי שאינו אוכל בפסח שרויה, ורוצה לבשל בשביעי של פסח לצורך אחרון של פסח שחל בשבת, דאם היו מחזיקים המנהג לאיסור מן הדין אסור לו לבשל, אך נראה שמחזיקים בזה רק בחומרא, ומותר, אך המשנה ברורה הביא כמה פוסקים שחולקים על הרמ"א וסוברים שמוותר לבשל לצורך אחרים גם כשאינו ראוי לעצמו, ומסיק דכשאין מי שיבשלם מותר, והגר"שז"א (הליכות שלמה עמוד ש"מ) מתיר לבשל קטניות בפסח בכל אופן כשראוי לאחרים, [דהרבה חולקים על הרמ"א וגם אינו דומה האופנים הנ"ל למי שמתענה, שאין אצלו היתר בישול כלל].

בישול לצורך גוי ומחלל שבת – אסור לבשל ביום טוב לצורך גוי, ומומר לחלל שבת בפרהסיא דיעו כגוי, דכתיב: אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם,

וודשו חז"ל: לכם ולא לכותים, לכם ולא לכלבים, (תק"ב א, ומ"ב א). ומשום כך אסור להזמין גוי לסעוד ביום טוב, ואף על פי שבשבת מותר להזמין, מכל מקום ביום טוב חיישין שירבה בשבילו, ואפילו כבר הכינו כל צורכי הסעודה אסור, ויש לחוש שיבשל עוד בקדירה אחרת בשבילו, ודנו פוסקים במי שרוצה להזמין מומר לחלל שבת, לסעודת יו"ט בכדי לקרבו, או שהוא מבני משפחתו ה"י, באלו אופנים יש להתיר בזה.

מלאכת בורר – מלאכת בורר הותרה ביום טוב, אם רוצה לאכלו בו ביום דהוי צורך אוכל נפש כאופה ומבשל, ולכן מותר להוציא הפסולת מהאוכל כשיותר קל לו לעשות כן, ואף שאינו אוכל לאתער מותר, אלא אם כן הפסולת מרובה על האוכל יברור האוכל מהפסולת. אמנם אסור לברור בכלי המיוחד לכך לפי שנראה שמכין לימים הרבה (תק"י ב), אסור לנפות קמח ביום טוב, (תק"ז ב) אך אם כבר ניפו את הקמח מערב יום טוב, מותר לחזור ולנפות גם כשנפל בו צרור, והקמח שלנו כבר נופה במפעל, ומותר לנפותו בשינוי (אור לציון ג' י"ט ו') כתב הישי"ש אסור להניח קטניות או שאר זרעונים במים שייצוף הפסולת למעלה או שיפול העפר למטה (מג"א תק"י ד), והטעם לזה ביאר הגריש"א ביצה יד: דהוי עובדין דחול.

בורר במקלף – לדעת הגרשז"א (שי"כ ד' י"א) מותר להשתמש במקלף, לקלף פירות וירקות לצורך יו"ט, שהוא כלי לשימוש מיד, אך הגריש"א מחמיר בזה (שבית יצחק י"א ט' ב') משום עובדין דחול, כיון שיש אפשרות לקלוף בסכין, והמקלף מיוחד לברירה ואין כאן שינוי.

בורר שאינו חכרה – נפלו זבובים לתוך הכוס לא יסיר אותם לחוד אלא צריך שיקח מן המשקה גם כן עמהם (מ"ב תק"ז ס"ק י"ב, בשם ה"ט"ז), ויש לעיין מה הטעם בזה, ובשביתת השבת (סוף מלאכת בורר בבאר רחובות ד"ה ולפי, בשם שע"ש) שלא התירו בורר ביום טוב כשאין חכרה, וכ"ד הגר"ח"ק, אך הגריש"א ס"ל למעשה דמותר, להוציא עצמות מהבשר (קובץ תורה יבקשו מפיהו קס"ט).

כוס תה – מותר להכין כוס תה עם שקית המכילה עלי תה ואין בזה בורר, וגם בשבת אין בזה איסור בורר רק משום מבשל, כיון שהמים שהוא נותן הם צלולים (שי"ט מ"ב ל"ג).

בורר בשאר צרכים שאינם אוכל נפש – י"א שלא הותר בורר בספרים או משחקים, שאינו אוכל נפש (שלא אמרו מתוך אלא בהוצאה והבערה פמ"ג מ"ז תקי"א ב'), ולפ"ז גם בכלי

אכילה יש להתנהג כמו בשבת, (חוי"ש עמוד קכ"ו), מאידך יש סוברים דגם בשאר דברים הותר בורר, (ישועות יעקב תק"י סק"א, שעה"צ (תצ"ה י"ח) שו"ע הגר"ז (תמ"ז ס"ה).

סחיטת פירות - אסור לסחוט פירות ביום טוב, (תצ"ה מ"ב ט') ואף על פי שהיא לצורך אוכל נפש, אלא שבשבת אסורה מן התורה, וביום טוב אסורה מדברי סופרים, שגזרו בזה שמא יטרח ביום טוב, לעשות הרבה גם לצורך חול, (עי' בא"ח ב' יתרו ו). כמו כן אסור לחלוב ביום טוב (תק"ה א).

טוחן - מאכל שיתקלקל אם יטחנם קודם לחג כגון בננות, תפוחי עץ, תפוחי אדמה, מותר לטחנם כרגיל בימות החול בשיני המזלג, בפומפייה, בסכין המיוחד, (תק"ד מ"ב י"א). מאכל שאינו מתקלקל רק פג טעמו כגון חזרת יטחון בשיני, (תק"ד מ"ב י"ט). כגון שיטחנו על גבי מגבת או על השולחן.

הבערה - מלאכת הבערה הותר ביום טוב רק מאש המצויה, אבל להמציא ולהוליד אש חדשה אסור, להט"ז (תק"ב א') אסור מדאורייתא ולדעת רוב הפוסקים איסורו מדרבנן (שה"ל ח' ס"י קכ"א). שכתב אין טעה והדליק את הגא"ז ביום טוב, מאש חדשה, מותר לבשל בו (תק"ב ביאוריה ד"ה אין).

הבערת להבה בגא"ז - הרוצה להבעיר להבה כדי לבשל, יזהר להנמיך ולכוון את חוזק הגא"ז כפי הצורך, לפני שמצית בו את האש, כדי שלא יכשל באסור כבוי ביום טוב. כמו כן יש לזכור לנתק מערב יום טוב ולהוציא את השקע של התנור הגורם להצית הגא"ז כשמסובגים את הכפתור, כדי שיוכל להדליקו ביום טוב מאש דולקת אם יצטרך. שכתב להוציא את השקע מערב יום טוב, וצריך להוסיף להבה, יש מתירים להוציא בעצמו כלאחר יד, (שש"כ, י"ג סעיף ל"ג ומ"ג, ארחות שבת ח' י"ז) ויש אומרים שעדיף שלא יוציא השקע, ובכל זאת מותר להדליק כד, על ידי שיניח שם את הגפרור הדולק, ומה שיוצא ניצוץ נחשב פסיק רישא דלא נחא לה, שמותר הגרי"מ שטרן, והגרא"צ הכהן שליט"א.

העברה של אש בגפרור - כשמעביר אש ביום טוב על ידי גפרור יש אומרים שצריך להכניס את הגפרור ממש בתוך הלהבה, שאם הגפרור רחוק מן האש הרי הגפרית נדלק מחמת החום ולא מהאש, ונמצא שמוליד אש חדש ביום טוב (כ"ד הקהילות יעקב, לשכנו תדרשו א' ע' רצ"ט) אך יש אומרים שהמנהג היה להתיר להחזיקו בסמוך ללהבה, אף על פי שכעת נוצר אש חדש מהחום (שש"כ י"ג הערה י"ד).

נר של בטלה – אסור להדליק ביום טוב נר של בטלה, (תק"ד ה') כלומר נר שאינו צריך לו, כגון שרועה להדליק נר בבית בלילה כשהוא ישן, אסור אלא אם כן מפחד לישן ללא נר. ולכן אין להדליק נר בבית רק בלילה, אבל ביום אין בזה כבוד ושמחה, ואסור, אלא אם כן יש ברית מילה בבית מותר, שהרי יש בזה כבוד וחובב מצוה, אבל בבית הכנסת כשיש שם בני אדם, מותר גם ביום, שיש בזה כבוד לה' שנאמר כבדו ה' באורים.

נר יארצייט – שכת להדליק נר יארצייט מערב יום טוב, אן שהוא יום טוב שלאחר שבת, אן ביום טוב שני, ומצטער שיהא לו "לכבוד אבותיו" שיש בזה מצות כיבוד אב ואם, וגם שמחת יום טוב – ורועה להדליק בבית, לכתחילה יש להדליקו במקום האכילה, דמוסיף אורה, אף על פי שאין משתמשים בו, אך כהיום שאין בזה תוספת אורה עדיף להדליקו בבית הכנסת, ואפילו אין שם אדם, ובשעת הדחק מותר להדליקו בכל אופן שהוא, שהרי הוא כעין נר של מצוה. (המג"א בשם רש"ל כתב שהעולם לא נוהרים בנר של בטלה ויש להם על מה שיסמוכו מאחר שהרמב"ם מתיר בנר של בטלה, אך המ"ב כתב בביאור"ה שלא הביאו שאין דעת הפוסקים כן).

טלטול קופסת גפרורים – נהגו להתיר לטלטל גפרורים אחר ההדלקה, כדי להחזירו למקומו (מאורי אש ל"ה: מסתפק דאסורים גם לצורך גי'מ ורק להדלקה מותר, והמנהג להתיר וכ"כ בערוה"ש תק"ב ו')

הנמכת להבה – כשצריך להבה קטנה לבישול ואין לו כעת אלא להבה גדולה, ידליק להבה אחרת קטנה ולא ינמיק להבה קיימת, ובאופן שאין לו אפשרות כגון שכל הלהבות דולקות, וגם אצל שכנו אין לו אפשרות, ואם יניח התבשיל כך יתקלקל המאכל, מותר להנמיק. אך אם רק יתחרך במקצת אסור. (תק"ז מ"ב כ"ג חוט שני תק"ז ד') אך במכשיר חשמלי אסור להנמיק.

פתיחת מיכל גז – מיכל גז שהתרוקן מותר לסגור את הברז, ולפתוח ברז של מיכל מלא (שש"כ י"ג י"ד). קוצב גז יש להפעילו לפני העברת האש בכיריים.

הכנה להדלקת נרות – א) מותר לדחוף פתילה חד פעמית לפתיל צף כדי להדליק, אך לפעמים הנקב אינו מחורר כראוי ואסור לתקנו ביום טוב דהוי תיקון מנא. ב) דסקית מתכת שעדיקה לכוסית זכוכית מותר להוציאה עם השעווה כשזה מפריע להכניס את הנר החדש (שש"כ י"ג נ), עיין רבי עקיבא איגר תק"א על הסי' ז' להוציא הפתילה הישנה מפני חדשה היא היתר גמור דטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש).